

Stoletnica rojstva dveh zaslužnih mož

Vlasto Kopač in Tine Orel

Besedilo: **Elizabeta Gradnik**

Vlasto Kopač in Tine Orel sta moža, ki sta vsak na svojem področju zelo zaznamovala slovensko planinstvo, imela pa sta več skupnih točk. Prva in največja je bila ljubezen do gora, zlasti do Kamniško-Savinjskih Alp.

Vse življenje ju je družilo tudi veliko medsebojno prijateljstvo in spoštovanje. Spoznala sta se pred drugo svetovno vojno, ko sta študirala v Ljubljani in ob koncih tedna zahajala v Grintovce oziroma na Veliko planino. Delila sta tudi občudovanje arhitekturnih mojstrovlin Jožeta Plečnika, katerega študent in sodelavec je bil Kopač.

prijatelj omogočil, da je v Planinskem vestniku objavjal svoje risbe, skice in vinjete, kasneje pa tudi članke o Veliki planini. S tem je bil eden izmed redkih, ki so mu omogočili eksistenco.

Drug o drugem sta imela veliko pohvalnih besed. Tako je Kopač o Orlu zapisal, da je bil zaradi svoje široke kulturne razgledanosti, bistrosti in

Vlasto Kopač in Tine Orel ob odkritju spomenika štirim srčnim možem, Ribčev Laz 27. 8. 1978. Arhiv Tanje Orel Šturm

Po drugi svetovni vojni sta bili njuni usodi različni, vendar se njuni poti nista razšli. Ko je Kopač zaradi krivične obsodbe v dachavskem procesu ostal brez državljskih pravic, premoženja in rednega dela, mu je Orel kot urednik in zvest

izrednega spomina v svoji stroki resnično "blesteč um", Orel pa o Kopaču, da se je z delom za planinstvo, planinsko arhitekturo in literaturo za vselej zapisal v zgodovino.

Vlasto Kopač

Rodil se je 3. junija 1913 na skromni domačiji v Novi vasi pri Žireh. Oče Franjo je bil akademski slikar in profesor. Družina se je zaradi očetove službe selila v Kruševac, Kranj in leta

1926 v Split, kjer je Vlasto maturiral. Leta 1934 je v Ljubljani na Tehniški fakulteti začel študirati arhitekturo pri Jožetu Plečniku. Že prej levičarsko usmerjen je leta 1938 postal član Komunistične partije. Med vojno je delal v ilegalni dokumentni tehniki za Osvobodilno fronto ter bil ilustrator in opremljevalec narodnoosvobodilnega tiska v Ljubljani. Jeseni 1943 je bil v Ljubljani aretiran in januarja 1944 deportiran v koncentracijsko taborišče Dachau. Po končani vojni in osvoboditvi taborišča se je vrnil domov, že dve leti kasneje pa ga je nova oblast na dachavskem procesu obtožila sodelovanja z gestapom in obsodila na smrt. Obsodbo so kasneje spremenili v dvajsetletno zaporno kazen in ga nato leta 1952 pogojno izpustili, ostal pa je brez državljskih pravic, premoženja in štiri leta tudi brez stalnega dela. Končno je dobil redno zaposlitev na Medobčinskem zavodu za spomeniško varstvo v Ljubljani, kjer je bil do upokojitve 1969 tudi ravnatelj. Leta 1971 je bil pravno, petnajst let kasneje pa tudi politično rehabilitiran. Leta 1995 je z diplomom kot inženir arhitekt zaključil zaradi vojne prekinjeni študij arhitekture na ljubljanski univerzi. Leta 1999 je dobil najvišje priznanje slovenske države, zlati častni znak svobode Republike Slovenije. Umrli je 27. aprila 2006 v Ljubljani.

Alpinist, planinski funkcionar, gorski reševalec

V hribe je resneje začel zahajati v času študija. Bil je član planinske družine Borisa Režka Kavrska bratovšna, ki je plezala v Kamniško-Savinjskih Alpah. V Grintovcih je Kopač s so-plezalci opravil številne prvenstvene, tudi zimske plezalne vzpone. Bil je soustanovitelj Akademске skupine Slovenskega planinskega društva, ki je bila po dveletnem delovanju uradno ustanovljena leta 1937 in je združevala plezalce, študente ljubljanske univerze. Od decembra 1946 do jeseni 1947 je bil predsednik

Odbora za planinstvo in alpinistiko pri Fizkulturni zvezi Slovenije (takratna oblika Planinske zveze Slovenije), kjer se je zavzemal predvsem za razvoj alpinizma in gorske reševalne službe. Leta 1989 je, kot drugi za Miho Potočnikom, postal častni predsednik Planinske zveze Slovenije.

Arhitekt, oblikovalec, grafik, ilustrator, publicist

Že v času študija je Kopač zaradi izjemnih risarskih sposobnosti in

Po njegovih načrtih in tudi z njegovim delom je bilo leta 1946 postavljeno Zavetišče pod Skuto. Arhiv Mojce Kopač

delovnih navad delal v Plečnikovem arhitekturnem ateljeju in med drugim sodeloval pri projektu pokopališča Žale. Bil je Plečnikova desna roka in glavni risar. V letih 1986–1996 se je ponovno "srečal" z mojstrom, ko je bil vodja obnovitvenih del Plečnikove arhitekture v Ljubljani.

Med okupacijo je bil eden glavnih risarjev v dokumentni tehniki in opremljevalec tiska OF v Ljubljani. Njegovo najbolj pretresljivo umetniško delo pa so risbe, ki jih je skrivaj narisal kot taboriščnik v Dachauu.

Po vojni je načrtoval in narisal številne spomenike in obeležja, oblikoval mnoge razstave in muzejske postavitve, prapore,

izdelal razne osnutke za značke, priznanja in plakete ter ilustracije za knjige in publikacije. Kot publicist se je v Planinskem vestniku prvič pojavil leta 1940 ter v naslednjih letih objavil več člankov in številne risbe. Med drugim je narisal prva povojna zemljevida Julijskih Alp ter Karavank, Kamniško-Savinjskih Alp in soseščine. Tik pred smrtjo je pripravil knjigo Iverí z Grintovcev.

Varuh kulturne in naravne dediščine

Kopačevo življenjsko delo na strokovnem področju je bilo ohranjanje stavbne dediščine Velike planine. Z njo se je prvič srečal leta 1936, ko je tam preživel delovno poletje, bila pa je tudi zbirališče slovenskih intelektualcev in študentov. Tedaj so bile še vse pastirske bajte ovalne, čeprav mnoge že spremenjene zaradi potreb turistov, ki so jih po letu 1930 začeli najemati. Med vojno so bile požgane, takoj po njej pa so jih kmetje ponovno postavili, večinoma s štirioglato lopo. Le četrtnina kmetov, med katerimi je bil tudi Preskarjev Andrej, je postavila ovalne bajte "na stare kamne in staro zidajne". Prav Preskarjevo bajto, ki edina originalna stoji še danes, je pred predelavo rešil Kopač.

Leta 1962 je začel sodelovati v spomeniškem in naravovarstvenem projektu Velika planina. Pripravil je urbanistični program z varstvenim režimom za pastirski del planote kot tudi za turistično središče in počitniške zaselke. Poleg nihalke in hotela je zasnoval šest tipov počitniških koč in pri tem izhajal iz avtohtone velikoplaninske arhitekture oziroma pastirskega stavbnega izročila. Neprecenljivo delo je opravil tudi z dokumentiranjem in zbiranjem ledinskih imen ter ustnega in predmetnega izročila kmetov, drvarjev, lovcev in pastirjev.

Uporabljeni viri in literatura:

Miha Naglič: Iz nemškega v slovenski Dachau. In iz obeh v planine, v svobodo. Pogovor z arhitektom Vlastom Kopačem. Žirovski občasnik, Zbornik za vsa vprašanja na Žirovskem, XVII/22, 1995/1996. Darko Lesjak, Michaela Haibl: Vlasto Kopač (1913–2006) – Biografska skica. Zamenjani pogled, razstavní katalog ob 100-letnici rojstva Vlasta Kopača, Muzej novejšje zgodovine Ljubljana, 2012. Marjeta Keršič - Svetel: Vlasto Kopač, pogovor s častnim predsednikom PZS ob bližnji 90-letnici. *Planinski vestnik* 4/2003. Marjan Slabe: Arhitekt in konservator – vzor mnogim generacijam. *Kras*, 93/94 in 95/96, 2009.

Tine Orel

Rodil se je 9. februarja 1913 v Trzinu v kajžarski družini materi Rozaliji in očetu Janezu. Po končani meščanski šoli v Ljubljani in Škofjiški klasični gimnaziji v Šentvidu se je zaradi smisla za jezike vpisal na Filozofsko fakulteto, kjer je z odliko diplomiral iz slovenščine in francoščine.

Poklicno pot je začel leta 1938 kot profesor slovenščine na celjski gimnaziji. Leta 1949 je postal ravnatelj in to delo opravljal do leta 1963, ko se je

Karikatura Tineta Orla prikazuje kot planinca (z mnogo funkcijami – v nahrbtniku), njegov cepin krasi namesto konice pero.

z družino preselil v Ljubljano. Tu se je po krajšem obdobju službovanja na Turistični zvezi Slovenije zaposlil na Zavodu za prosvetno-pedagoško službo, kjer je ostal do leta 1968. Kot samostojni svetovalac za učbenike na Sekretariatu SR Slovenije za prosveto in kulturo je leta 1970 prišel na Zavod SR Slovenije za šolstvo in vodil oddelek za učbenike za osnovne in srednje šole. Od leta 1972 do upokojitve leta 1977 je bil zaposlen na Pedagoški akademiji Univerze v Ljubljani kot profesor na oddelku za slovenščino za predmet Kultura pisanega in ustnega izročila. Leta 1982 se je ponovno naselil v Celju. Umrl je 3. junija 1985 na Lošinju.

Urednik Planinskega vestnika

Leta 1950 je Tine Orel postal četrti urednik Vestnika, ki ga je neuradno urejal že od leta 1948 in nato vse do prve številke leta 1980. Kot urednik je poudarjal kulturno, duhovno in idejno plat gorništva, pripomogel je, da so bila obdelana razna planinska zgodovinska in etična vprašanja, k sodelovanju je pritegnil mnoge znane osebnosti ter vidne pisatelje in pesnike, obenem pa je spodbujal mlade pisce. Uvedel je mnoge nove rubrike in tudi sam sodeloval z nešteti članki, uvodniki in prevodi. Večji del revije je bil še vedno namenjen avtorskim prispevkom planincev in alpinistov, so pa ob novicah iz domačih logov mesto začele dobivati tudi tiste iz tujine, kar je zapolnilo vrzel v aktualni obveščeni.

Uvedel je široko razpredeno povezavo Planinskega vestnika s tujimi planinskimi revijami in ga dvignil na mednarodno raven. Kot stalni sodelavec revije *Alpinismus* v Münchnu je leta 1968 zanjo pripravil posebno, jugoslovansko (po vsebini skoraj v celoti slovensko) četrto številko.

V tem času je naraslo tako število naročnikov Vestnika kot tudi njegov obseg (600–700 strani letno). Vsako številko je pred izidom prebral vsaj petkrat. Vse delo s tiskarno in upravo je opravljal sam, sam je bil lektor in korektor, z dopisniki pa je bil v stalnih stikih. Novice iz tujega revijalnega tiska je luščil in prevajal sam, kar priča o bogatem znanju tujih jezikov ter poznavanju tuje planinske literature in planinskih dogodkov po svetu.

Kot urednika so ga odlikovale široka razgledanost, tankočutna jezikovna kultura, človeška odprtost, odlična izobrazba, vztrajnost, vizija, predanost, predvsem pa velika ljubezen do gora in pisane besede.

Planinec, alpinist, planinski funkcionar

Ljubezen do gora je Orel gojil že od otroških let, ko je opazoval bližnje Kamniško-Savinjske Alpe. Pri dvanajstih je začel zahajati v Grintovce. Z devetnajstimi je postal član SPD, pri dvajsetih pa ga je pritegnilo plezanje in je opravil kar nekaj klasičnih alpinističnih vzponov od III. do VI. stopnje težavnosti.

Tik pred vojno je postal odbornik celjske podružnice SPD, po vojni pa je bil 16 let predsednik PD Celje. Od 1947 do 1960 je bil aktiven član Gorske reševalne službe Celje, od 1947 do 1983 pa član Glavnega odbora

PZS. Kot načelnik Propagandne komisije je uveljavljal gorniško kulturo zlasti v besedi, sliki in glasbi. Kot planinski organizator in mentor mladine je vsa povojna leta vodil izlete mladih v gore, bil pobudnik in organizator pohodov, spominskih dogodkov in ostalih prireditev.

Tudi kritik, gledališčnik, prosvetni, kulturni, družbeni in turistični delavec
Tine Orel je bil, poleg prosvetnega in planinskega, dejaven še na mnogih

Vlasto Kopač pri Preskarjevi bajti, ki je edini ohranjeni primer ovalne bajte v Alpah.
Arhiv Mojce Kopač

področjih: bil je turistični organizator v Celju in Savinjski dolini, predsednik stalne turistične konference v Celju in podpredsednik Celjske turistične zveze, urednik Turističnega vestnika, član založniškega sveta Mohorjeve družbe, pisal je gledališke kritike, zunanjepolitične članke, recenzije, urejal Celjski zbornik, kot politik vodil različne komisije na občinski in državni ravni, bil je šolski inšpektor ... Skratka, opravljal je okrog 40 pomembnih funkcij v planinstvu, kulturi, prosveti, politiki in turizmu. Na vseh področjih je zapustil nepregledno število samostojnih publikacij, priredb in prevodov z uvodno besedo, spremnih

Muzejsko razstavo ob stoletnici rojstev Vlasta Kopača in Tineta Orla, ki je na ogled v Slovenskem planinskem muzeju v Mojstrani, si lahko ogledate še vse do 8. septembra 2013.

besedil, znanstvenih, strokovnih in poljudnoznanstvenih sestavkov, recenzij knjižnih del, ocen in poročil s področja literarnih in gledaliških del ter člankov. Bil je sodelavec

Slovenskega biografskega leksikona in Jugoslovanskega leksikografskega zavoda v Zagrebu. Za svoje delo je prejel visoka priznanja države in organizacij, v katerih je deloval. ○

Uporabljeni viri in literatura:

Več avtorjev: *Stoletje v gorah*, Ljubljana 1992 (prispevek o T. Orlu Franc Vogeltnik).

Marjan Oblak: Ob 70-letnici Tineta Orla. *Planinski vestnik* 1983.

Tone Stroj: Ob srebrnem jubileju urednika PV Tineta Orla. *Planinski vestnik* 1974.

Miro Štebe: Častni član PD Onger. *Planinski vestnik* 1993.

<http://onger.org/?mode=vsebina&id=12>

<http://www.tineorel.si/>